

N:o 11.

Ank. till Riksd. kansli den 19 mars 1909. kl. 4 e. m.

Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande n:o 3, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrade grunder för val af sjömanshusdirektion m. m.

Till utskottets behandling har blifvit hänvisad en inom Andra Kammarerna af herr Lindley väckt motion, n:o 20, däri han, med instämmande af tjugufem utaf kammarens ledamöter, hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag:

Motionen.

»dels att sjömanshusdirektionerna måtte utses så, att äfven sjöfolket får ett skäligt inflytande på deras sammansättning;

dels att befogenheten och skyldigheten för sjömanshusombudsmän, konsuler och i sista hand kommerskollegium att öfvervaka och vid behof rättsligt inskrida mot förmans missbruk af sin befälsrätt måtte väsentligt ökas till verksamt skydd för underordnade mot öfvergrepp.»

Till stöd för denna hemställan har af motionären anförts följande:

»Enligt sjölagen har fartygsbefälhafvaren rätt att i en mängd fall ådöma bestraffning för ombord — af besättningen eller enskilda medlemmar af densamma — begångna förseelser. Denna bestraffningsrätt måste i allmänhet anses såsom mindre lämplig, då det merendels är den, mot hvilken förseelsen har begåtts, som här uppträder såsom både åklagare och domare. Visserligen finnes i sjölagen en bestämmelse mot missbruk af denna befälhafvarens rätt att bestraffa, men svårigheten för den enskilde att beifra öfverträdelse gör denna paragraf nästan värdelös.

De som närmast hafva att öfvervaka och kontrollera dessa förhållanden äro sjömanshusombudsmännen i riket och Sveriges konsuler utomlands. Med allt erkännande åt de aktningvärda ansatser till opartiskhet, som sjömanshusombudsmännen på många platser hafva sökt att prestera, så är det likväl ett faktum, att dessa ombudsmän äro underordnade och antagna af sjömanshusdirektionerna, hvilka *uteslutande* bestå af skeppsredare och befälhafvare. En genomgripande representationsförändring i sjömanshusdirektionernas sammansättning vore därför att betrakta som en välbehöflig reform.

Beträffande konsulerna så äro dessa oftast själfva intresserade i sjöfarten och stå vanligtvis som redare, befraktare, mäklare eller skeppsklarerare m. m. i intressegemenskap med fartygets ägare eller befälhafvare. Dessutom äro konsulerna på många ställen totalt obekanta med svenska språket, hvarför de ha svårt att sätta sig in i af sjöfolket framställda klagomål.

Sjöfolket kan alltså icke på något af dessa håll, annat än undantagsvis, påräkna ett välbehöfligt stöd, utan äro hänvisade till att själfva skaffa sig juridisk upprättelse som de kunna.

De som i någon mån känna till sjöfolkets karaktärsegenskaper veta emellertid alltför väl, hvilken obenägenhet som där finnes för att på detta sätt skaffa sig rättelse. Gäller tvisten t. ex. afdrag å en sjömans intjänta lön, är han, äfven om han så ville, förhindrad att skaffa sig juridiskt biträde eller uttaga stämning, till följd af brist på medel och svårigheten att uppehålla sig i förväntan på att oafkortadt utfå sitt tillgodohafvande. Tager han å andra sidan emot sin afräkning samt mönstrar af från fartyget, så har han ju därigenom afsagt sig alla vidare anspråk på fartyget. För öfrigt är sjöfolket, då de efter någon tids resa komma hem, mera att likna vid lössläppta fåglar, hvars största önskningar gå ut på att så snart som möjligt utfå sina tillgodohafvanden och blifva helt fria.

Samma förhållanden göra sig äfven gällande vid de fall af personligt öfvervåld m. m., som tyvärr ej så sällan förekomma å svenska fartyg mot det underordnade manskapet. För att få rättelse kräfvdes, att den förorättade anhängiggör åtal, bereder sig på att stanna i land, skaffar sig juridiskt biträde samt tillser, att vittnena icke skingras förr än de haft tillfälle att aflägga sitt vittnesmål. Detta är nästan en ren omöjlighet för en å fartyg anställd underordnad att åstadkomma, och till följd häraf har den känslan alltmera fått öfverhand hos sjöfolket, att lagarna äro gjorda så, att de gifva fördelar för de öfverordnade gentemot de underordnade. Ännu mera anledning till dylika reflexioner

få de, hvarom här är fråga, genom att se huru det tillgår vid motsatta förhållanden, då t. ex. en underordnad har öfverfallit en befälhafvare. Tillvägagångsättet är då högst enkelt, den felande blir helt enkelt anmäld hos polisen, och sedermera ombesörjes hela åtalet af polismyndighet och allmän åklagare. En anmälan till polismyndigheterna om öfvervåld mot underordnad har undertecknad veterligt aldrig upptagits eller beifratts, utan att det har varit både af färskt datum och af särskildt uppseendeväckande art. Orsaken till detta sakförhållande torde kanske hufvudsakligast tillskrivas sjölagen, hvars strafflatituder gå mycket högt, då det är fråga om förseelser af underordnade mot öfverordnade, men som vid motsatta förhållandet stanna vid böter, där ej gärningen efter allmän lag bör beläggas med strängare straff.

Har händelsen inträffat under resan eller i utländsk hamn, så är det ju konsulns skyldighet att taga hand om saken, förutsatt att besättningen får möjlighet att därom framställa en anmälan. Huru det tillgår i dylika fall, visar följande.

Social-Demokraten innehöll under september månad förlidet år ett från en sjöman å ångfartyget »Vidar» i Viborg afsändt bref af följande lydelse:

En sorglig händelse timade ombord på »Vidar» den 30 juli. Mässpojken Erik Hallberg, hemmahörande i Göteborg, Masthuggs församling, hoppade öfver bord på middagen och drunknade. Anledningen var den misshandel han rönt af befälet ombord.

På hemvägen från Alexandria hade befälet varit särskildt svårt emot honom. Till att börja med var det ovetta och gräl på honom, sedan blef det misshandel. Andra styrman H. Sjögren hade kallat honom in till sig i hytten och befallt honom hämta vatten. När gossen kom med vattnet fick han två örfilar af andra styrmannen. Orsaken skulle varit att han talat vid några kamrater innan han kom åter. Af tredje maskinisten Ståhl hade han blifvit lofvad smörj, och gossen var ständigt i ängslan för detta. Han begärde afmönstring på hemresan, men så fick han påökt så han stannade. I Viborg begärde han på nytt att få mönstra af, emedan befälet var så elakt mot honom, men blef då nekad.

Den 30 juli på middagen var förste maskinisten inne i hytten och slog gossen. Kokerskan hörde hur gossen ropade: Slå inte mera, mästare! Så kom mästare ut och strax därefter mässpojken, den senare blödande svårt ur näsan. Man trodde att gossen skulle gå för öfver, men i stället gick han ned på en pråm och hoppade i sjön och drunknade.

En af de kvinnliga tjänarne sprang till mässen och ropade att mässpojken hoppat i sjön, men fick till svar: Låt honom ligga!

I lördags begrafdes gossen, och det är hans kamrater, som bedt Social-Demokraten taga in det här. Förhör lär också hållas om saken, men sjölagen är ju ett mönster af »rättvisa», så det blir väl ingen ordentlig vidräkning med gossens plågoandar'.

Det sista stycket är tidningens egna reflexioner, hvilka dock visat sig vara fullt korrekta; ty *ännu har icke någon af myndigheterna föranstaltad undersökning kommit till stånd*. Vid förfrågan hos kommerskollegium, huruvida någon sjöförklaring eller rapport dit inkommit, har svarats nej, och likaledes förklarar man sig där icke hafva någon skyldighet att vidtaga åtgärder. »Målsägaren är död», och då ingen annan målsägare finnes, förfaller saken.

Liknande fall påpekades under förra riksdagen i samband med en då inlämnad sjölagsändringsmotion.

Ett dylikt tillstånd måste dock förefalla allt annat än tillfredsställande. Samhället är skyldigt att tillse, det icke sådana gluggar finnas i dess rättsväsende, att nästan uppenbara brott och förseelser kunna få företagas och bortglömmas därför, att det saknas ett organ för att öfvervaka dylika missförhållanden och för att anställa åtal, då så kan anses behöfligt.

Denna brist är så mycket mera kännbar, som samhället genom sjölagen har öfverflyttat en anseelig portion juridisk domsrätt på enskilda personer och samtidigt iklädt sig juridisk och moralisk skyldighet att öfvervaka, det ingen orättvisa tillfogas dem, som på så sätt öfverlämnas åt privat rättsskipning.

Enligt vårt förmenande sker detta öfvervakande bäst genom sjömanshusdirektionernas omläggning på en bredare och mera demokratisk grundval; genom instruktioner för sjömanshusombudsmännen och konsulerna att vid afmönstringar undersöka misstänkta fall eller, där anmälan eller klagomål sker, genom förhör af parterna söka utreda saken samt med skyldighet att till kungl. kommerskollegium inrapportera alla sådana fall, som kunna blifva föremål för rättslig pröfning. Hufvudvikten måste dock läggas vid att kungl. kommerskollegium får sig ålagdt att anställa åtal, där förseelser af ofvan antydd art blifvit begångna. Detta öfvervakande utesluter ingalunda behovet af sjölagens reformerande i dit hörande stycken.»

Vid en närmare granskning af motiveringen till den utaf motionären gjorda hemställan framgår det, att motionens syftemål är att inom ramen för gällande sjölags bestämmelser söka genom ändrad sammansättning af sjömanshusdirektionerna samt vidgad befogenhet och skyldighet för sjömanshusombudsmän, konsulter och kommerskollegium *dels* åstadkomma ett mera effektivt öfvervakande af, att befälhafvare å fartyg icke missbrukar honom tillkommande rätt att bestraffa underordnad manskap, samt att våld och annat öfvergrepp icke mot sådant manskap föröfvas, och *dels* befrämja beifrandet af dylika förseelser.

Innan utskottet närmare inlåter sig å frågan, huruvida och i hvad mån de af motionären föreslagna åtgärderna äro ägnade att tillgodose nu nämnda syftemål, anser sig utskottet böra förutskicka en kortfattad redogörelse för de bestämmelser i sjölagen, som för be-
dömandet af förevarande spörsmål äro af särskildt intresse.

Åt befälhafvare har enligt § 102 inrymts rätt att, därest någon af besättningen gjort sig skyldig till förseelse af i nämnda § närmare angifven art, ålägga den felande bestraffning. Straffarten är antingen mistning af hyra eller arrest å viss tid. Till förebyggande af obefogade och öfverilade bestraffningar föreskrifvas i § 103 vissa formaliteter för bestraffningsrättens utöfvande. Iakttagas icke dessa föreskrifter af befälhafvaren, är af honom meddeladt beslut om mistning af hyra utan verkan. Sjöman, som ej åtnöjes med dylikt beslut, är emellertid enligt § 104 pliktig att vid afmönstringen gifva detta till känna vid äfventyr af talans förlust. Anmäles sådant missnöje, skall mönstringsförrättaren undersöka, huruvida vid bestraffningens åläggande de i § 103 föreskrifna formaliteter iakttagits och, om så befinnes vara fallet, huruvida bestraffningen må anses vara laglig och skälig, samt däröfver meddela beslut, hvilket vid afräkningen länder till efterrättelse; och äger sedan den, som med beslutet icke åtnöjes, tid af ett år från afmönstringen att utföra sin talan vid domstol. Lämnar åter sjömannen fartyget utan afmönstring, skall han, i händelse han vill klaga öfver sådan bestraffning, taga stämning å redaren eller befälhafvaren till domstol inom ett år efter det han lämnade tjänsten.

Enligt § 44 är det befälhafvare förbjudet att tilldela någon underordnad kroppslig aga. Vägrar sjöman att hörsamma gifven befallning eller är han eljest motvillig i tjänsten, äger emellertid befälhafvaren jämlikt § 101 att medelst tvång skaffa sig lydnad; och är befälhafvare, för den händelse fartyget är stadt i fara eller myteri visar sig bland besättningen eller nöden eljest så kräfver, tillförsäkrad rätt att bruka

allt det våld, som för framtvingande af lydriad eller återställande af ordningen är nödvändigt. Enligt § 47 äger befälhafvare ock i vissa fall att hålla person, som begått brott ombord, i fängsligt förvar å fartyget.

Visar sjöman, att befälhafvaren mot honom öfvat grof misshandel eller underlåtit att mot sådan misshandel, som af annan ombord föröfvats, gifva honom påkalladt skydd, eller att befälhafvaren förhållit honom försvarlig kost, äger han enligt § 86 att erhålla entledigande med åtnjutande af viss hyres- och reseersättning. Finnes åter sjömannen vara oduglig till förhyrd tjänst eller har han upprepade gånger blifvit för fel i tjänsten eller för brott mot ordning och skick af befälhafvaren straffad, utan att hafva låtit sig därpå rätta, äger befälhafvaren enligt § 89 att under iakttagande af vissa formaliteter antingen entlediga sjömannen mot åtnjutande af hyra till afskedandet eller ock nedsätta hyran för den kommande tiden, dock med rätt för sjömannen i senare fallet att öfverklaga beslutet i den ordning, som i § 104 stadgas. Entledigas sjöman utan laga skäl, äger han enligt § 92 att åtnjuta godtgörelse efter vissa grunder.

Åtnöjes sjöman icke med den afräkning, som befälhafvaren för afmönstring upprättat, äger han enligt § 100 att äska mönstringsförrättarens pröfning af dess riktighet. Uppstår, medan fartyget befinner sig å ort utom riket, tvist mellan befälhafvare och någon af besättningen angående tjänsteförhållandet, skall tvisten hänskjutas till afgörande af svenske konsuln på stället eller, om sådan tjänsteman där icke finnes, den svenske konsul, som därefter under resan först anträffas. Mönstringsförrättarens eller konsulns beslut skall i så fall lända till efterrättelse, intill dess saken kan komma under pröfning vid domstol här i riket.

I § 289 stadgas följande: »Missbrukar befälhafvare den i § 101 honom medgifna tvångsrätt eller tilldelar han sjöman bestraffning utan laga skäl eller utan iakttagande af den ordning, som i § 103 är föreskrifven, eller ålägger han strängare straff än § 102 föranleder eller missbrukar han den rätt att taga sjöman eller passagerare i förvar, som i § 47 omförmäles, eller förhåller han sjöman dess lagliga kost eller behandlar han sjöman med onödig hårdhet, straffes med böter, där ej gärningen efter allmän lag bör beläggas med strängare straff».

Härmed må sammanställas den i § 311 gifna bestämmelse, att brott, som i § 289 omförmäles, ej må åtalas af allmän åklagare, utan att målsägande har angifvit brottet till åtal; dock att, om brottet skall

straffas efter allmän lag, hvad sådan lag stadgar i fråga om rätt till åtal skall lända till efterrättelse.

Slutligen må erinras, att enligt § 328 brottmåls, som bör bedömas efter sjölagen, skall, där brottet föröfvats i stad med rådstufvurätt, upp- tagas vid den stadens rådstufvurätt, men, om brottet föröfvats å ort, där rådstufvurätt icke finnes, vid den rådstufvurätt, som är närmast. Har åter brottet skett under resa, skall målet tillhöra rådstufvurätten i den stad, dit den brottslige med fartyget först ankommer eller där han eljest träffas; ligger denna ort icke inom rådstufvurätts domvärjo, går målet till den rådstufvurätt, som är närmast.

Utskottet delar motionärens uppfattning, att det med hänsyn till den disciplinära bestraffningsrätt och befogenhet i öfrigt, som tillkommer befälhafvare gentemot besättning, är samhällets plikt att tillse, det garantier mot missbruk i detta hänseende i görligaste mån åvägbringas, och att, då öfvergrepp mot underordnade skett, utvägar för ett verk- samt beifrande däraf ej saknas. Att sjöfolket skall hafva det väsentligt svårare att tillvarataga sina intressen härutinnan än andra yrkesklasser, är själfallet. Det gäller emellertid att pröfva, huruvida i berörda af- seenden förefinnas brister, hvilka stå att fylla på det af motionären angifna sätt. Utskottet anser sig härvidlag ej böra underlåta att sär- skildt framhålla, hurusom de af motionären ifrågakända åtgärder näppeligen skulle kunna medföra beifrande af exempelvis ett sådant fall som det i motionen skildrade. Ett själfmord, som tillkommit på grund af hård behandling från öfverordnads sida, torde nämligen enligt allmänna strafflagen icke i och för sig föranleda något ansvar för denne. Endast i händelse den misshandel, som föregått själfmordet i fråga, varit af den svåra art eller skett å sådan tid, att den enligt straff- lagens bestämmelser lydt under allmänt åtal, torde sålunda ett rättsligt ingripande kunnat ske. Ej heller är fallet i fråga — såsom motionären synes förmena — sådant, att enligt sjölagen sjöförklaring bort afgifvas.

Af ofvan lämnade redogörelse för sjölagens bestämmelser torde framgå, att sjöman, som varit utsatt för öfvergrepp från öfverordnads sida, enligt gällande lagstiftning äger att, i händelse han önskar an- hängiggörande af åtal mot den skyldige, påkalla allmän åklagares eller med andra ord vederbörande stadsfiskals ingripande. De svårig- heter, som härvidlag kunna yppas för målsäganden, böra gifvetvis, såvidt ske kan, undanröjas. Därjämte synes det utskottet böra tagas under öfvervägande, huruvida, i den händelse öfvergreppet är af den svåra art, att det lyder under allmänt åtal, särskilda åtgärder

böra, utöfver hvad nu är fallet, från det allmännas sida vidtagas, för att oberoende af angivelse utaf vederbörande målsägande brottet måtte varda beifradt.

Hvad åter angår det fall, då sjöman vid afmönstring anser sig till följd af obehörigen ådömd mistning af hyra eller på annan grund ej hafva blifvit tillgodoförd hvad honom rätteligen tillkommer, har han, på sätt den lämnade redogörelsen utvisar, att hänskjuta frågan därom till mönstringsförrättaren, hvilkens beslut länder till efterrättelse, intill dess saken kommer under domstols pröfning. Enahanda verkan har ock vederbörande svenske konsuls beslut i tvister, som utom riket uppstå mellan befälhafvare och underordnad angående tjänsteförhållandet. Af hvilken vikt det för dessa tvisters behöriga afdömande är, att mönstringsförrättare och konsulter äro fullt opartiska och ej stå i beroende af vare sig rederiintressenter eller befälhafvare, ligger i öppen dag.

Det synes för öfrigt utskottet önskligt, att sjömän må äga att, när helst de finna anledning därtill för erhållande af upplysningar och råd i nu förevarande hänseenden, hänvända sig till vissa tjänstemän eller viss myndighet, som i instruktion särskildt tillförbundits att i sådant afseende gå dem till handa.

För att emellertid kunna bedöma behovet och lämpligheten af åtgärders vidtagande i de af motionären angifna hänseenden anser utskottet nödigt att närmare beröra ej mindre de sjömanshusen tillkommande funktioner och deras nuvarande organisation m. m. än äfven de åligganden, som enligt gällande administrativa bestämmelser tillhöra sjömanshusombudsmän, konsulter och kommerskollegium samt äga betydelse för frågan om beifrandet af öfvergrepp mot underordnad manskap.

Gällande reglemente för sjömanshusen är utfärdadt den 4 mars 1870. Enligt detsamma skall sjömanshus finnas i hvarje stapelstad och förvaltas af en direktion å sex eller tre ledamöter, däraf två tredjedelar skeppsredare och en tredjedel fartygsbefälhafvare, valda af sina respektive yrkesbröder inom sjömanshusdistriktet. Suppleanter i direktionen utses i samma proportion af och inom nämnda två yrkesgrupper. Från att ursprungligen hafva varit hufvudsakligen understödsanstalter för nödställdt sjöfolk jämte efterlevande änkor och barn, hafva sjömanshusen, hvilka stå under inseende af kommerskollegium, efter hand fått hvarjehanda administrativa uppgifter sig pålagda, såsom besörjandet af sjöfolks på- och afmönstring, bestyret med de under sjömanshusen

hörande värnpliktiges inskrifning och redovisning, samlandet och meddelandet af upplysningar om och hållandet af förteckningar öfver inhemskt sjöfolk samt ägnandet af eftersyn åt detsamma. Enligt uppgifter för år 1906 utgjorde antalet af de vid rikets sjömanshus inskrifna sjömän, som nämnda år varit använda i sjöfart med svenska fartyg, 25,614, däraf fartygsbefälhafvare 3,137 samt styrmän, maskinister, eldare och andra sjömän 22,477. För att kunna fullgöra den sjömanshusen åliggande understödsskyldighet gent emot otjänstbart sjöfolk jämte efterlevande änkor och barn äfvensom för uppehållande af deras öfriga verksamhet hafva sjömanshusen tillerkänts rätt att uppbära hyresafgifter af sjöfolket — utgående af befälhafvare med två, af styrmän och maskinister med en och en half och af den öfriga besättningen med en procent af deras lön eller hyra — samt tonafgifter af redarne jämte vissa vites- och bötesmedel, hvarförutom sjömanshusen sedan 1900 åtnjuta ett årligt anslag af statsmedel å 30,000 kronor såsom ersättning för bestyret med värnpliktige och utarbetande af sjöfartsstatistiska uppgifter. Sjömanshusens sammanlagda kapitaltillgångar, hvilka delvis utgöras af donationsmedel, torde för närvarande uppgå till omkring fem miljoner kronor. Medan tonafgifterna under år 1906 belöpte sig till 167,139 kronor 32 öre, uppgingo hyresafgifterna nämnda år till 57,559 kronor 82 öre. Omfånget af sjömanshusens understödsverksamhet tillväxer årligen. Sammanlagda beloppet utdelade understöd utgjorde under år 1907 226,000 kronor. Att befälhafvare samt deras efterlämnade anhöriga blifvit vid utdelningen opropotionerligt gynnade, framgår nogsamnt af tillgängliga sifferuppgifter. Så t. ex. tillföll ej mindre än 41,38 procent af det belopp, som utdelades år 1900, befälhafvare och deras efterlämnade änkor och barn, ehuru antalet vid sjömanshus inskrifna befälhafvare då utgjorde endast 8,17 procent af hela antalet dithörande sjöfolk. Hvert sjömanshus' räkenskaper och förvaltning skola årligen granskas af tre revisorer, utsedda en af magistraten, en af skeppsredarna och en af fartygsbefälhafvarna inom vederbörande sjömanshusdistrikt. Redare och befälhafvare besluta i anledning af anmärkningar vid revisionen och, i den mån dessa därvid gillas, hänskjutas de till kommerskollegium, som ock har att pröfva besvär öfver sjömanshusdirektions beslut i förvaltningsärenden. Handhafvandet af de dagliga göromålen vid sjömanshusen utöfvas af sjömanshusombudsmännen jämte biträden. Med tillsättandet af ombudsman förfares så, att sedan de till distriktet hörande fartygsbefälhafvarna uppfört tre af de sökande å förslag, direktionen nämner en af de å

förslaget sålunda u pförda. Direktionen, som bestämmer aflöningen för ombudsmannen, äger att förse honom med särskild instruktion äfvensom att efter omständigheterna och när han icke behörigen fullgör sina skyldigheter entlediga honom. Medan direktionerna ålagts att vaka öfver, det gällande föreskrifter rörande sjöfolks afmönstring noggrant iakttagas, har ombudsmannen tillförbundits bland annat att verkställa själfva afmönstringen och att vid uppkommande mindre tvister mellan fartygsbefälhafvare och besättning eller mellan personer af besättningen inbördes söka, då ombudsmannen därom anlitas, medla förlikning.

Enligt § 11 i kungl. förordningen den 4 juni 1868 angående sättet och ordningen för sjöfolks på- och afmönstring samt utfärdandet af sjömansrulla, efter dess genom kungl. kungörelsen den 31 december 1891 förändrade lydelse, skall, i händelse besättning å svenskt fartyg i vederbörlig ordning påmönstrats, vid hyresaftalets upphörande eller när sjöman dessförinnan lagligen afskedas eller uppsäger sin tjänst genom afmönstring inför vederbörande myndighet in- eller utrikes utrönas, huruvida enhvar af besättningen tillgodonjutit den öfverenskomna aflöningen äfvensom öfriga honom tillkommande förmåner; och bör för berörda ändamål den härom i sjömansrullan intagna förklaring ljudligen och klart inför sjömannen uppläsas. Erkännes därvid förklaringens innehåll, tecknar vederbörande å rullan egenhändigt sitt namn eller bomärke. Vägrar åter någon att underteckna förklaringen under påstående, att han i ett eller annat hänseende ej njutit sin tillständiga rätt, skall bevis däröfver, innefattande jämväl skälen till sådan vägran, af den afmönstrande tjänstemannen meddelas befälhafvaren. Svensk konsul åligger att å utrikes ort i öfverensstämmelse med nu nämnda föreskrifter verkställa sjöfolks afmönstring.

Den år 1884 tillsatta arbetarförsäkringskommittén yttrade i sitt den 5 december 1888 afgifna utlåtande rörande sjömanshusen: *att* det med hänsyn till, att en af dessas väsentligaste uppgifter vore att bilda ett slags hjälpkassor för sjöfolket, syntes vara både rättvist och välbetänkt att inrymma hvarje klass af sjöfolket något inflytande på sjömanshusens styrelse och förvaltning; *att* detta icke heller strede emot, utan tvärtom påkallades af sjömanshusens öfriga ändamål att verkställa på- och afmönstring m. m.; *att* fördenskull i val af direktionsmedlemmar samt revisorer borde deltaga äfven styrmän, maskinister och öfrigt sjöfolk, så att redare och befälhafvare hvar för sig samt styrmän, maskinister och öfrigt sjöfolk i förening utsåge en tredjedel af direktionen och en revisor; *att* i sammanhang därmed den bestämmelse, att

de väljande skulle vid valet hålla sig hvar inom sin egen klass, borde bortfalla, och att samtliga klasser af sjöfolk borde såväl äga rätt att deltaga i beslut angående de vid revisionen framställda anmärkningar som ock taga del i uppgörande af förslag vid tillsättningen af ombudsmän, så att enhvar af ofvannämnda tre grupper skulle därå för sig uppföra en af de sökande.

Ett af särskilda kommitterade den 18 maj 1907 afgifvet förslag till gemensam förordning angående sjömanshusen i riket samt besättnings å fartyg på- och afmönstring m. m. innehåller i hithörande delar: att ledamöterna i sjömanshusdirektionerna skola vara fyra till antalet samt väljas, två af vederbörande redare, en af befälhafvarna och en af styrmän och maskinister i förening; att valbarheten inom de särskilda klasserna ej skall vara inskränkt till samma kategori som de väljande; att med ombudsmansbefattningens tillsättande skall så förfaras, att direktionen upprättar förslag å tre sökande i den ordning, hvori de anses böra komma i fråga, hvarefter kommerskollegium utnämner en af de sökande; att ombudsmannen, hvars aflöningsförmåner skola prövas af kommerskollegium, ock entledigas af denna myndighet; att revisorerna skola vara tre till antalet samt utses en af magistraten, en af redarne och en af befälhafvare, styrmän och maskinister i förening; samt att, därest afmönstring påkallas af sjöman, som förmenar sig äga rätt därtill enligt vare sig hyresaftal eller bestämmelse i sjölagen eller gällande föreskrifter angående honom såsom värnpliktig åliggande skyldigheter, mönstringsförrättaren skall, i den händelse fartygsbefälhafvaren vägrar afmönstring, äga att affordra denne sjömansrullan och afgöra, huruvida afmönstring skall ske.

Kommerskollegium, som, enligt hvad utskottet inhämtat, lärer komma att inom den närmaste tiden afgifva infordradt yttrande öfver sistnämnda kommittébetänkande, har i ett den 11 januari innevarande år dagtecknad utlåtande öfver sjömanspensioneringskommitténs den 15 november 1904 afgifna betänkande och förslag i fråga om förbättrad pensioneringssätt för sjöfolk anført bland annat: Ganska vägende anmärkningar kunde med fog framställas mot det sätt, hvarpå understödsutdelningen vid sjömanshusen skedde. Många direktioner plögade af de årliga intäkterna till sjömanshusfonderna afsätta mera än som skäligen kunde anses betingadt af tillbörlig hänsyn till framtida behof. En väsentlig del af dessa besparade medel hade uppenbarligen kunnat och bort komma sjöfolket till godo i form af understöd. Klagomålen öfver att befälhafvareklassen dittills i opropotionerligt hög grad gynnats vid understödsutdelningen syntes ej kunna fränkännas fog. Detta

förhållande torde i ej ringa mån hafva sin förklaringsgrund däri, att sjöfolket af manskapsgrad i direktionerna icke haft någon speciell representant att bevaka dess intressen. Kollegium för sin del hyste ingen tvekan om rättmätigheten däraf, att den egentliga sjömansklassen, som hade förhållandevis de största ekonomiska intressena att bevaka i fråga om handhafvande af de sjöfarandes angelägenheter, borde tillerkännas inflytande å ledningen af desamma. Kollegium ansåge därför ändring i kommittéförslaget af den 18 maj 1907 böra ske i dylik riktning.

Slutligen har chefen för finansdepartementet i anförande till statsrådsprotokollet den 5 innevarande månad i fråga om höjning af statsbidraget till handelsflottans pensionsanstalt (Kungl. Maj:ts proposition n:o 85) yttrat, att den af kommerskollegium uti nyssnämnda utlåtande i utsikt ställda planen för åstadkommande af förbättringar i afseende å sjömanshusens understödsverksamhet syntes honom innefatta beaktansvärda uppslag till önskvärda reformer å förevarande område, men vore icke af beskaffenhet att i ärendets närvarande skick påkalla någon medverkan från vare sig Kungl. Maj:ts eller Riksdagens sida. Han saknade alltså nu anledning att till närmare skärskådande upptaga de af kollegium för ernående af bättre förhållanden å detta område antydda utvägar.

De om sjömanshusen nu lämnade uppgifter synas utskottet otvetydigt gifva vid handen, att en ändring i fråga om direktionernas sammansättning uti den af motionären angifna riktning snarast möjligt bör komma till stånd. Att låta allt sjöfolket af manskapsgrad utestängas från hvarje inflytande å sjömanshusens ledning och förvaltning kan ej vara annat än till skada för de intressen, som sjömanshusen äro afsedda att tjäna. Enligt hvad utskottet erfarit, är antalet direktionsledamöter vid flertalet sjömanshus för närvarande sex. Gifvet är, att grupperingen af valmännen kommer att i viss mån blifva beroende af antalet dylika ledamöter. En ändring beträffande direktionernas sammansättning torde ock böra föranleda motsvarande ändring i fråga om sättet för utseende af revisorer. Då det understundom torde kunna möta svårighet att inom de särskilda grupperna finna lämplig representant, synes den nuvarande begränsningen af valbarhet inom respektive grupper lämpligen böra bortfalla. Genom att sålunda inrymma åt alla dem, hvilkas intressen beröras af sjömanshusen, ett skäligt inflytande vid tillsättande af styrelse och revisorer, torde bästa möjliga garanti vinnas, för att de missförhållanden, som i fråga om understödsutdelningen nu kunna förefinnas, varda undanröjda. Jämväl ur de synpunkter,

som ligga till grund för den af motionären åberopade motivering, skulle den ifrågasatta ändringen gifvetvis vara af betydelse.

Ur berörda synpunkter är det emellertid framför allt af vikt, att ombudsmannen, hvilken såväl i sin egenskap af mönstringsförrättare som ock eljest nästan uteslutande har den omedelbara beröringen med sjöfolket, beredes en så själfständig ställning som möjligt. Att, såsom i 1907 års kommittébetänkande föreslagits, låta tillsättandet och entledigandet af denne befattningshafvare öfverflyttas å kommerskollegium, som jämväl skulle hafva att pröfva aflöningsförmånerna, synes förden skull utskottet vara synnerligen välbetänkt. Vid öfvervägande, i hvad mån de administrativa bestämmelser, som hafva afseende å ombudsmannen, tarfva ändring eller komplettering, för att de i motionen afsedda syftemål skola bättre än hvad nu är fallet tillgodoses, har det synts utskottet, som om i ett hänseende förefinnes anledning till någon framställning härutinnan. Utskottet håller nämligen före, att det skulle vara lämpligt, att bland de ombudsmannen tillhörande åligganden inrycktes jämväl skyldighet för honom att gå sjömän till handa med anvisning om sättet för talans anställande i anledning af från öfverordnads sida begångna öfvergrepp. Anslag härom torde lämpligen böra anbringas i sjömanshusens lokaler. Utan tvifvel skulle det vara till gagn för sjömännen att i hvarje stapelstad inom landet hafva att tillgå en tjänsteman, till hvilken de sålunda ägde att vid afmönstring eller eljest hänvända sig för erhållande af afgiftsfria upplysningar i berörda hänseende. Om ock i flertalet fall ombudsmannens åtgörande komme att inskränkas till en anvisning att hos stadsfiskalen i staden påkalla åtals anställande och därvid lämna uppgift å tillgänglig vittnesbevisning, skulle dock en sådan skyldighet för ombudsmannen att gå sjömännen till handa blifva af ej ringa betydelse. Hvad särskildt angår motionärens påpekande, att de för afmönstring gifna bestämmelser borde kompletteras, vill det synas utskottet, som om dessa, i den mån de med omsikt tillämpas af vederbörande mönstringsförrättare, lämna nödig garanti för tillvaratagande af sjömännens intressen.

Vidkommande åter Sveriges konsuler innehåller kungl. förordningen angående konsulatväsendet den 24 september 1906 i § 44 den allmänna bestämmelse, att konsul skall lämna besättning å svenskt handelsfartyg äfvensom andra svenska sjöfarande de upplysningar och det bistånd, hvartill han i kraft af sitt ämbete är i tillfälle. Begås ombord å svenskt fartyg mot underordnad manskap brott, som hör under allmänt åtal vid svensk domstol och hvarå straffarbete eller

svårare straff efter svensk lag kan följa, är konsul enligt § 50 pliktig att därom ofördröjligen anställa undersökning och till hörande därvid inkalla dem af besättningen, som kunna i målet lämna upplysningar. Har å svenskt fartyg begåtts annat brott mot sådant manskap, må på vederbörande målsägares begäran undersökning kunna af konsul verkställas. Skulle brottet vara så groft, att efter svensk lag straffarbete, dock ej under två år, eller svårare straff därå kan följa, är konsul jämlikt § 51 tillika pliktig att föranstalta om den brottsliges häktande och hemsändande till Sverige för att där undergå rannsaking. I de fall, då tvist mellan befälhafvare och någon af besättningen å svenskt fartyg enligt § 100 sjölagen hänskjutes till afgörande af konsul, skall enligt § 52 af konsulätförordningen konsul i det vid sammanträde inför honom förda protokoll intaga parternas förklaringar äfvensom konsulns i tvisten meddelade beslut jämte en kortfattad motivering för detsamma. Utan särskild begäran skall utdrag af protokollet omedelbart tillställas parterna eller, där så ej kan ske, eftersändas till närmaste hamn, som af fartyget anlöpes. Vägrar befälhafvare att ställa sig till efterrättelse hvad konsul jämlikt nämnda bestämmelse i sjölagen beslutit, skall konsul anmäla förhållandet hos kommerskollegium. (Dylik vägran straffas enligt § 295 sjölagen med böter.)

Den 27 april 1908 utfärdades af ministern för utrikes ärenden en allmän instruktion för konsulernas ämbetsutöfning, hvilken instruktion innehåller utförliga föreskrifter till vägledning för konsulerna och dem underlydande tjänstemän.

Bland annat föreskrifves i denna instruktion:

att då angivelse af målsäganden skall ske, för att å svenskt fartyg begånget brott må kunna åtalas af allmän åklagare, skall skriftlig och helst bevittnad angivelse uppsättas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med instruktionen bifogadt formulär;

att det är af vikt, att undersökning rörande å svenskt fartyg begånget brott blir så omedelbart, snabbt och säkert företagen och så omfattande, att den lämnar fullständig och tillförlitlig utredning af målet på grund af hela det bevismaterial, som å den utrikes orten kan vinnas, samt att det med hänsyn till bevisningens avvägbringande oftast är lämpligt att förlägga undersökningen till fartyget;

att konsul, hvilken icke äger uppbära afgift för undersökning och förhör i brottmål eller för protokollsutdrag i sådana mål, skall ovillkorligen insända afskrift af protokollet, då häktning och hemsändande äger rum, samt bör insända sådan afskrift äfven i andra fall, då omständigheterna synas påkalla det;

att vid de i § 52 af konsulatförrordningen omnämnda sammanträden inför konsul denne bör i främsta rummet söka förmå parterna till en skälig uppgörelse i godo, och att först då det visar sig, att godvillig uppgörelse ej kan uppnås, konsul skall, sedan parterna fått afhöra de personer och framlägga den öfriga utredning, de kunna hafva att åberopa, efter sorgfällig pröfning af alla på tvistefrågan inverkande omständigheter meddela beslut i saken, därvid konsul har att tillämpa hvad hyresaftalet innehåller samt lag och författning i ämnet stadga;

att konsul, som ej äger uppbära afgift för undersökning vid tvister mellan befälhafvare och besättning eller för protokollsutdrag i dylika ärenden, skall noga uppmärksamma det i § 103 i sjölagen gifna stadgande, att, i händelse befälhafvare, då mistning af hyra utaf honom ådömts någon, icke iakttagit de i nämnda § föreskrifna formaliteter, beslutet om mistningen af hyra är utan verkan;

samt att af konsul enligt § 104 sjölagen verkställd undersökning och meddeladt beslut skola upptagas i protokoll, af hvilket såväl befälhafvaren som sjömannen äga utan afgift erhålla utdrag.

Utskottet, som icke vill bestrida, att synnerligast före tillkomsten af ofvan återgifna, för konsulerna nu gällande föreskrifter fall förekommit, då det underordnade manskapet i fråga om öfvergrepp från befälhafvares sida ej fått åtnjuta erforderligt stöd i vederbörande konsul, har vid granskning af berörda föreskrifter, jämförda med sjölagens bestämmelser, ej funnit anledning att i desamma föreslå någon ändring. I den mån dessa stadganden opartiskt och sorgfälligt tillämpas, synas de nämligen vara ägnade att tillgodose sjömannens berättigade intressen. I händelse befälhafvare å ort utom riket gjort sig skyldig till öfvergrepp mot någon af besättningen och denne önskar få detsamma vid domstol beifradt, torde han, så framt han ej lämnar tjänsten, lättast vinna sin afsikt genom att i första svenska stad, som fartyget anlöper — med eller utan hjälp af därvarande sjömanshusombudsman — hänvända sig till stadsfiskalen för att genom honom få åtal mot den skyldige anhängiggjort. Skulle han åter frånträda sin tjänst å utländsk ort, yppar sig däremot för honom vissa svårigheter att få brottet beifradt, äfven om han genom konsul föranstaltat om undersökning angående detsamma. Då han nämligen ofta nog ej torde vara i tillfälle att kunna inhämta uppgift om, när befälhafvaren är att förvänta till viss stad i hemlandet, kan han svårigen hänvända sig till viss åklagare med begäran om åtals anställande. För sådana fall synes särskild utväg böra beredas; och har utskottet, på sätt nedan framgår, ansett

kommerskollegium därvid lämpligen kunna förmedla angivelsehandlingarnas öfversändande till vederbörlig åklagare.

Uti den för kommerskollegium gällande instruktion förekommer ej annan bestämmelse, som direkt har afseende å mot underordnad manskap föröfvadt öfvergrepp, än den i § 5 gifna föreskrift, att till utrikesbyrån höra ärenden angående tvister å utrikes ort mellan svenska fartygsbefälhafvare och besättningar. Dylika ärenden, i hvilka kollegium ej har befogenhet att träffa något sakligt afgörande, inkomma emellanåt från konsuler eller enskild part, hvilken senare, där omständigheterna därtill gifva anledning, af kollegium erhåller anvisning om ordningen för talans anställande.

Af den föregående framställningen torde framgå, att beträffande flertalet öfvergrepp mot underordnad manskap fordras enligt gällande lag för brottets beifrande genom allmän åklagare, att målsäganden angifvit detsamma till åtal. Hvad särskildt angår till misshandel hänförligt öfvergrepp skall — med fränseende af under sabbatstid föröfvadt våld — af misshandeln hafva följt så svår kroppsskada som förlust af talförmåga, syn eller hörsel, svårt lyte eller annat svårt kroppsfel, stadigvarande svårt men å hälsa eller lifsfarlig sjukdom, för att brottet skall kunna utan angivelse af målsägande beifras af allmän åklagare. Då i dessa fall målsägandens intresse att få öfvergreppet beifradt gifvetvis är större än i fråga om ringare öfvergrepp, samt i händelse af dödlig utgång den aflidnes anförvanter och besättningen i öfrigt ej torde underlåta att därom för vederbörande konsul eller åklagare göra anmälan, synes det utskottet, som om särskilda åtgärder från det allmännas sida för uppspanande af dylika förbrytelser ej skulle erfordras. Därest emellertid dylika fall skulle bringas till kommerskollegii kännedom, bör gifvetvis kollegium, i händelse beifrande ej förut skett, föranstalta därom. Då på grund af innehållet uti till kommerskollegium inkommen sjöförklaring åtal mot vederbörande befälhafvare i något hänseende anses böra ske, plägar kollegium öfversända handlingarna till Konungens befallningshafvande i det län, hvarest befälhafvaren är bosatt, för att tillställas vederbörande åklagare. Enahanda förfaringssätt torde väl ock för nu nämnda fall komma till användning. Att kommerskollegium i vissa andra fall af öfvergrepp mot underordnad manskap lämpligen skulle kunna förmedla angivelsehandlingars öfversändande till vederbörlig åklagare, har redan förut antydts. Öfverhufvud taget synes en sådan utväg böra stå öppen för enhvar sjöman, som vill däraf betjäna sig. Tydligt är emellertid, att så snart målsäganden har möjlighet att direkt hänvända sig till åklagaren

i den stad, där befälhafvaren befinner sig, målsäganden har mera fördel af en sådan direkt hänvändelse. Att konsul på begäran af sjöman, som varit utsatt för befälhafvares öfvergrepp, bör vara honom behjälplig med öfversändande af angifvelsehandlingar till kommerskollegium, är själfallet. Då emellertid utskottet erfarit, att den kommitté, som för närvarande är sysselsatt med upprättande af förslag till kommerskollegii omorganisation, har sin uppmärksamhet fästad å lämpligheten af att åt kommerskollegium i ofvan angifna hänseende inrymmas en förmedlande uppgift, samt kommerskollegium redan nu i slika fall lärer föranstalta om inkomna handlingars öfversändande till vederbörlig åklagare, anser utskottet någon framställning till Kungl. Maj:t i detta hänseende ej nu böra ske.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att Andra Kammaren i anledning af förevarande motion ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t — under uttalande af sin anslutning till det i kommerskollegii ofvan omförmälda utlåtande öfver sjömanspensioneringskommitténs betänkande innefattade förslag, att den egentliga sjömansklassen borde tillerkännas inflytande å val af ledamöter i sjömanshusdirektionerna — anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida i bestämmelserna angående de sjömanshusombudsmännen tillhörande åligganden bör inrymmas jämväl skyldighet för nämnda befattningshafvare att gå sjömän till handa med anvisning om sättet för anställande af talan i anledning af från öfverordnads sida begångna öfvergrepp.

Stockholm den 19 mars 1909.

På utskottets vägnar:

BROR PETRÉN.